

כ"כ כ' ט"א תשס"ג

20

איננו שומע בקולנו (כא-כ)

היה אחד מהם חרש אינו נעשה בן סורה ומורה
שנאמר: איננו שומע בקולנו, ולא חרשין

(טנחדרין ע"א)

מה ראייה היא זו, שאם אחד ההורים חרש הוא אינו נעשה בן סורר
ולורה, והלא הכתוב, "אינו שומע בקולנו" מוסב על הבן?

ברם, כשאדם מטיף מוסר לזולת אין הוא עשוי להשפיע עליו אלא אם
כן הוא עצמו שומע את אשר פיו אומר והוא עצמו מקיים את אשר הוא
דורש מחברו, כי אז הרי אלו דברים היוצאים מן הלב והם נכנסים אל
הלב.

ט
לזמן
כאשר

אם אחד ההורים "חרש" הוא ואיננו שומע בעצמו את אשר הוא דורש
מבנו, מן ההכרח שיהיה הבן "איננו שומע" ואין האשמה תלויה בו, וממילא
אי אפשר לדון אותו בתור סורר ומורה, שכן האשמה תלויה בהוריו.
ובכן, מכיון שאמרה תורה: "איננו שומע בקולנו" — מחמת שחיתותו
ורשעותו, הרי משמע מזה שההורים עצמם אינם, "חרשין" ושומעים הם מה
שיצא מפיהם, שכן אלמלי היו, "חרשין" ובעצמם לא היו מתנהגים ביושר

11

ובמנונות, הרי לא היה ה"איננו שומע" של הבן מחמת שחיתות ורשעות,
אלא משום שדברי ההורים אינם עשויים להשפיע עליו...

(חפ"י השמועה)

כי תלך למלחמה על אויבך וכתנו ה' חלוקך צידך וכו', כיל בטכנפוט צפרקי דלצות אש חין
אחי לי מי לי ובשאתי לעלמי מה אחי ואש לא עבשוי חיעתי, דהנה אחי: חלמל הקבי"ה
עחתי לא יוכל לו, וקנה יחשד האדם שלא ילך למלחמה עם היליחי ולא יעשה פוס
התפילות לכבשו רק יצוה צה" שיעכשו וילחם ומלחמתו הגדולה עבודה, אכל האמת לא
כן הוא, כי מי שחושב כן הוא לעולם לא יצוה את ילדו תחתי, אלא שחך האדם
ללחם חמיד כגד ילדו כל מה שצנחו וצאפטרותו וחתי יעורונו מן השמים כדלמנו הנח
לעתי חקיעין חותה, והאדם לרך להחזיל לטער עלמו וחתי עקיעין חותה, חצי שלמנו
אלל אש חין אחי לי מי לי, אש האדם חינו עושה מאומה וחתי עונו ללחם כגד ילדו,
מי הוא חקר יעורוה, ובשאתי לעלמי פי וגם לחחר שפעל, מה הוא כי לא יוכל צעלמו
לכבשו אלא כשילרבו פטיהם יחד כח"א, וחתי ואש לא עבשוי חיעתי, קלא יחשד האדם
קלא ילחם כגד היליחי רק עד כי יקין ויגיעו הימים אשר חין צהם חפן לחתום עוה"י
ולא חזר אל ה' וירחמה, כי כגד חנו חיל חקרי חיש ירח חת ה' עד שהחל צנזורה
ונכחו או יעזוב בתקופתו פצילות פלימות, חיש אש לא עבשוי חיעתי, חייב הקרא כי תלך
למלחמה על אויבך הוא ילחי רק אש תלך למלחמה חתה, או וכגד ה' חלוקך צידך כי
הנח לטער חקיעין חותה מן השמים וקיל:

2

חתי
סוב

11

3

Gutnick

The Last Word

"When You Go Out As A Camp..." (v. 10)

What makes servicemen particularly receptive to the basic approach of Torah-true Judaism is, first of all, the very basic principle on which the military depends, namely, obedience and discipline in the execution of an order by his commanding officer. Even though in civilian life a private may be superior to his C.O., the order must be executed promptly, whether or not the soldier understands its significance. This, of course, corresponds to the principle of na'aseh v'nishma, the condition on which Jews accepted the Torah and mitzvos from the Supreme Commander, the Giver of the Torah and mitzvos.

A further basic point in military life is the fact that a soldier cannot argue that his personal conduct and whether or not he obeys an order is his private affair, and he is prepared to suffer the consequences, etc. Whether he realizes it or not, his conduct may have implications for his entire unit and all the military. In case of an emergency or war, the personal conduct of a single soldier could very seriously affect his platoon and brigade and division and the entire military operation, the whole army and country. Thus it is not just a question of one

soldier's personal moral attitude; it is of vital importance to the whole army, sometimes even in time of peace.

Applying the analogy to Jewish life, it becomes quite evident how vitally important is every Jew's commitment to Torah and mitzvos in his personal life and in spreading Yiddishkeit to the fullest extent of his influence. It may be added that the Jewish people live in a state of emergency, what with the general atmosphere of trends and ideas which are inimical to the Torah way, and a Jew having to fight to overcome all and sundry alien forces which tend to undermine his spiritual, hence also physical, existence.

In other words, every Jew must consider himself a "soldier" in God's Army (Tzivos Hashem) and be on a constant alert to spread the light of the Torah and mitzvos, until the time when "God's Glory will be revealed, and all flesh shall see" (Isaiah 40:5), and "all the earth will be full of the knowledge of God as the waters cover the sea" (ibid. 61:9)—which will come to pass with the appearance of Mashiach Tzidkeinu, may he come speedily in our time.

(Excerpt from a letter of the Rebbe dated 24 Adar, 5737)

11

(4) ח"ל

זי"ע על עצמו שכל ימיו היו לו רק טוב, ואינו יודע רע מה היא, כי האיש המאמין בהשגחה פרטית יודע שכל מה שנעשה הוא לטובה.

וזו שהוסיף המדרש, דבר אחר אמר רבי תנחומא אם קיימת המצוה הזאת, אתה ממחרת את אליהו הנביא ז"ל שיבוא, ולכאורה הרי זה בדיוק כפירוש הראשון שאמרו שממחרים ביאת המשיח, ומהו דבר אחר שאמרו בזה. אלא לפי שאמרו חז"ל במשנה בסוף מסכת עידות (פ"ח מש"ט ז') שאין אליהו בא אלא לעשות שלום בעולם, ומטעם זה יקדים אליהו ביאתו לביאת מלך המשיח, ועל ידי זה נזכה לגאולה של שלום בעולם, ולכן אמר המדרש שאם מקיימים בני ישראל מצוות שילוח הקן, והם מראים בזה על

תוקף אמונתם בהנהגת העולם בהשגחה פרטית על ידי הכורא יתברך שמו, ולכן זוכים שיתקיים בהם מה שאמר הכתוב (ויקרא ט, ו) ונתתי שלום בארץ, וישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב, לבשר לנו על ביאתו של מלך המשיח ולעשות שלום בעולם במהרה בימינו.

לר"י להוסיף ולפרש מה שאמר הכתוב ואם הבנים תקח לך, בא לרמז דבעת הגאולה יקראו בני ישראל בנים לצדיקים שבשמים, כמו שאמר המקום ברוך הוא עליהם (יעקב ל"א י"ג) ושבו

ל' בנים' לגבולם, ואמר עוד הנביא (ישעי' מט, כג) והביאו בניך בחצן ובנותיך' על כתף תנשאה, ועוד אמר (שם פ, ד) ובנותיך' על צד תאמנה. וזה שאמר הכתוב ואת הבנים, שהם בניהם של הקב"ה תקח לך, שיקח הקב"ה את בניו שהם בני ישראל, וישיב אותם לביתו ולהיכלו, וזהו עיקר הגאולה, וכמו שאמר הכתוב (מלאכי ג, ז) והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

2

האדם שהוא מקרה, אך כאמת אין זה מקרה אלא מכוון הוא מן השמים בהשגחה פרטית. ומטעם זה אמרה תורה שלח תשלח את האם, להורות לאדם, שאין הוא נתון בידו לעשות בו כרצונו, וכיון דהכל משמים, מוטל עליו לתת את חלקו לשמים, ולא יקח את האם על זבנים, כפי שהיה בלבו לעשות כן, אלא ישלח את האם לתת חלקו לשמים, ורק את הבנים יקח לו.

וזו עיקר עבודתו של האדם עלי אדמות, לחרוט בלבו ובעדו הנהגת הבורא בעולמו בהשגחה פרטית, ושהוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות. וזה שאמר הכתוב בריש הפרשה כי תצא למלחמה על אויביך, תדע כי אין נצחון המלחמה מסור בידך, אלא ונתנה ה' אלקיך בידך, כי הוא יתברך הוא הנותן לך כח לעשות חיל, והוא מסר את האויב בידך. וזה שדייק הכתוב ואמר ושבת שבוי, ולכאורה הרי לא היה שבוי מתחילה, ומה היא הלשון ושבת שבוי, אלא שאכן היו שבויים מתחילה בידיו של מקום, ואתה שבת שבוי של מקום, שהקב"ה מסרם בידך.

ומעתה יבואר היטב מה שאמרו במדרש שעל ידי קיום מצות שילוח קן ציפור, ממחרים ביאת אליהו שיבשרנו על ביאתו של מלך המשיח, כי לפי שעיקר אריכות הגלות המר הזה אינו אלא משום העדר אמונת אומן בלבם של ישראל בהנהגתו יתברך,

ובהשגחתו הפרטית את כל העולמות כולם, ובעון הני האומרים כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה ועושים כל ממיני השתוללות להשיג הגאולה בכחם. אך כשהאדם מקיים מצות שילוח הקן, ומראה בזה על אומץ ותוקף אמונתו, בהנהגת העולם בהשגחה פרטית על ידו יתברך, ומשליך על ה' יהבו כאמונה איתנה, בזה הוא מקרב גאולתו וישועתו של ישראל.

וזו שסיים הכתוב ואמר למען ייטב לך, דהאדם המאמין בהשגחתו ית', יודע שאין שום רע, כמו שאמר הכתוב (איכה ג, ז) מפי עליון לא תצא הרעות, וכמו שאמר הרה"ק הרבי רבי יוסף מאניפוליא

כי יקרא קן צפור וגו' שלח תשלח וגו' (כג, ו-ו). במדרש (דברים י"ג פ"א) מהו שלח תשלח את האם, אם קיימת מצוה זו, אתה ממחרת רגל של מלך המשיח שכתוב בו שילוח, מנין שנאמר (ישעי' לג, ט) משלחי רגל השור והחמור. [ראה ביאור הרה"ל שמש"ח בן יוסף

קרא שור, על שם שאמר יעקב אבינו נלשתי ממך, ו) וברצונם עקרו שור, שהוא יוסף שנקרא שור שנאמר (דברים לג, ח) כור שורו הדר לו, ומשיח בן דוד מכונה על שם חמור, שנאמר בו (זכריה ט, ט) עני רוכב על חמור. דבר אחר אמר רבי תנחומא אם קיימת המצוה הזאת, אתה ממחרת את אליהו הנביא ז"ל שיבוא, שכתוב בו שילוח שנאמר (מלאכי ג, כג) וזה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, הוא יבא וינחם אתכם, מנין שנאמר (שם ז') והשיב לב אבות על בנים. והקשר אל המפרשים כמה עלתה מעלת מצות שילוח קן, שהיא ממהרת ביאת אליהו יביאת משיח, יותר משאר כל מצות התורה. ומה עוד שהרי אמרו חז"ל (מלין זמ"ז ע"ג) דמצות שילוח הקן היא מצוה קלה, ומדוע הוא ממהרת גאולתם של ישראל יותר מכל תרי"ג המצוות.

ייבואר בהקדם ביאור ענין שילוח הקן, שאמרה תורה כי יקרא לפניך קן צפור, כי יקרא דוקא שיהיה במקרה כמו שדרשו חז"ל (צ"מ ק"צ ע"ה) פרט למזומן, וא"כ נראה בעיני האדם שמקרה יקרה לפניו, אך האמת אינו כן כי אין שום דבר בעולם שהוא מקרה, אלא הכל מונהג ומסובב על ידי מסבב כל הסיבות בהשגחה פרטית, וכמו שאמרו חז"ל (ירושלמי פסחים ט' ע"ה) אפילו ציפורא קלילא מבלעדי שמיא לא מתצדא כל שכן בר אינש. ומה שנראה לעין האדם שקרה לו מקרה שמצא את קן הציפור, אין זה אלא לפניך דוקא, שהוא רק נראה לעיני

46

3
מזכיר
הכר

you shall make a guard rail for your roof, so that you shall not cause blood [to be spilled] in your house, that the one who falls should fall from it. In the halachah, the principle of the vulnerability of man plays an important role. We have many laws pertaining to safety; our code is replete with them. These laws are rooted in the notion of human exposure to the so-called accident.

Not only the body is vulnerable, but the human spirit, too, is vulnerably exposed. The whole concept of Construct a fence around the law (Avos 1:1) is rooted in the notion of the vulnerability of spiritual man. The spirit, the human intellect, the human fantasy, are exposed to all kinds of pressures and influences. That is why a fence is necessary. Man is vulnerable both as a physical being and as a spiritual personality.

The vulnerability of man is more than just a tragic truth; it is an ethical-halachic postulate. The awareness of vulnerability, of being exposed, engenders many ethical virtues, among which the most important is humility. Man must practice humility; pride and vanity are both degrading and corrupting. Humility is perhaps the highest ethical virtue—Maimonides even suspended the rule of the golden mean vis-à-vis humility, writing that one must be of exceedingly humble and lowly spirit (Hilchos De'os 2:3).

Human pride and arrogance disappear the moment man becomes aware of his vulnerability and of the suddenness with which fortune changes. This awareness is cathartic, cleansing; it is an awareness that ennobles man and has a redemptive impact upon him. Humility is the expression of that awareness. (Days of Deliverance, pp. 8-11)

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין

6

- 1 "כי יקח איש אשה חדשה, לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר. נקי יהיה לביתו שנה אחת, ושמה את אשתו אשר לקח" (כד, ה).
- 6 והנה מיסוד הבריאה אנו למדים שכמו שהמאורות נבראו כשהם שווים, ובאה הלבנה בטענה אל הקב"ה: "אין שני מלכים משתמשין בכתר אחד. אמר לה הקב"ה: לכי ומעטי עצמך" (חולין צב), כך גם בעל ואשתו אינם יכולים להשתמש בכתר אחד באופן שווה, אלא יכולים הם להתחלק במעני שותפות בעבודת החיים בו החלו מיד עם קיום הפסוק "כי יקח איש אשה חדשה וגו'".
- 11 בלומר, במסגרת החיים המשותפים כל אחד מבני הזוג תפקידים מיוחדים לו. מחד אמרו חז"ל: "איזו אשה כשרה שעושה רצון בעלה". אך מאידך אמרו חז"ל: "ומכבדה יותר מגופו", וכשיש שותפות כזו, או אז אפשר יהיה לומר "אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד".
- 6 ונראה להביא ראיה לזה מדברי ה"שולחן ערוך" או"ח הלי ברכות (רכג, ג): "בנה בית חדש או קנה כלים חדשים אפילו היה לו כיוצא באלו תחלה, או קנה וחזר וקנה מברך על כל פעם שהחיינו וכו'". וכתב שם ב"משנה ברורה" (ס"ק יא) דאם יש לו שותפות בבית, אז כל אחד מהשותפים מברך "הטוב והמטיב" ולא "שהחיינו". והביא שם ב"ביאור הלכה" (ד"ה בנה) בשם האחרונים, דאם יש לו אשה ובנים הוא כמי שיש לו שותפין בה ומברך "הטוב והמטיב" וכמובא בשו"ע שם (סעיף ה) לענין קניית כלים.
- 21 ואמנם ב"חיי אדם" הקשה על זה, דבקנה כלים חדשים שישתמשו בהם הוא ובני ביתו, הרי שהקנייה לא היתה מחוייבת ולא היה חייב לקנות את הכלים. ולכן זה נקרא "טוב ומטיב" ועל כן תקנו לברך ברכה זו. אבל אצל "בנה בית חדש" הרי הוא מחוייב מצד הדין לתת בית למגורים לאשתו ובניו, וא"כ אין בזה משום "הטוב והמטיב".
- 26 וכתב שם ב"ביאור הלכה", דעבור בניו הזכרים משהגיעו לכלל גיל שש, הרי מזונות שהוא נותן להם הוא רק בגדר "צדקה", ובודאי הבית שקנה עבורם היא טובה גמורה, ואפילו עבור אשתו הרי יכול היה רק לשכור דירה עבורה ולא היה מחוייב דוקא לקנות או לבנות בית חדש. וכאשר הוא קונה בית, הרי ודאי שיש להם שמחת הלב ע"י זה, והיא הטבה גמורה, ולכן שייך בזה לברך ברכת "הטוב והמטיב".
- 31 נמצא שחז"ל הגדירו אשה לבעלה כשותפתו לחיים, ואשר על כן גם תקנו עבורו ברכה אחרת ולא ברכת "שהחיינו".
- מובא בספר "ראשית חכמה" שער הקדושה (פרק טז) בשם הזוהר הק', שבעת בריאת הנשמות נבראו יחד נשמות האיש והאשה, והנשמות חוזרות ומתאחדות בעת הנישואין. ולכן בעת הנישואין נשלמים היחידים במדרגת ה"אדם" כמו שאמרו חז"ל במסכת יבמות (דף סג): "כל אדם שאין לו אשה אינו אדם, שנאמר: זכר ונקבה בראם, ויקרא שם

אלה
הצרכים

3

"אדם". וכך מובא ב"אגרות החזון איש" שההרגשה והיחס ההדדי צריך להיות "כינוס יד ימין אל יד שמאל".

וכך באמת מבואר ברש"י על הפסוק "קניתי איש את ה'" (בראשית ד, א) – "כשבא אותי ואת אישי לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו", והרגשת שותפות זו באה לידי ביטוי בעת כתיבת "התנאים" שנאמר שם: "וישלטו בנכסיהן שוה בשוה ולא יעלימו זה מזו וזו מזה". ודברים אלה אינם רק ביטוי להסדר כספי אלא הכנה לקראת הנישואין שהם שותפות מלאה וכוזר.

ראוי להוסיף כי "שותפות" אינה בהכרח "שיוויון זכויות", משום שלענין הזכויות והחובות כבר קבעו חז"ל את פרטיהן בדקדוק רב, והמה מפורטים בשלחן ערוך, מה הן זכויותיה וחובותיה של האשה, ומה הן זכויותיה וחובותיה של האיש. אבל ככלל, היסוד הוא שלשניהם זכויות ולשניהם חובות ובוה הם נעשים שותפים לחיים וכדברי הנביא: "והיא חברתך ואשת בריתך" (מלאכי ב).

ונראה להביא עוד ראיה מהנאמר בפסוק בפרשת בראשית "ויישן ויקח אחת מצלעותיו" (בראשית ב, כא). ולכאורה יש להבין, למה לא ברא הקב"ה זכר ונקיבה כמו שברא (להבדיל) את החיות והבהמות, ולמה ברא את האשה ע"י שלקח אחת מצלעותיו של האדם "ויסגור בשר תחתנה". וביאר בספר "טוב טעם" בבראשית (שם) שכאן באה התורה לרמוז על תפקיד האשה בעולם, שמעצם בריאתה היא קשורה לאיש לסייע בידו ולהשלימו, ואין האיש שלם אלא באשה, ובשותפות הם בנויים בית להשראת השכינה. והשם "אשה" שעיקרה הוספת אות ה' על "איש" – לרמז בזה שם הוי"ה ית"ש, שתדע שהשכינה שורה גם בה, ובצניעותה ובשותפות לתורת בעלה משרה השכינה בביתם כבעלה, ובונה לעצמה בנין עדי עד לנצח נצחים. ובצניעותה מצלע האיש, נרמז לה תפקידה להשלים את בעלה יעו"ש.

1
6
7
8

(כדיח) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלקיך משם על כן אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה.

ואמרו "על כן" משמע שאין טעם צווי הזה משום רחמנות אלא שהחיוב מיוסד על זכירת העבדות בארץ מצרים, וצריך ביאור.

8
9
10
11
12

הנה פסוק זה כתוב בתורה בארבעה מקומות: (1) כאן אצל "לא תטע משפט גר יתום ולא תחבול בגד אלמנה", (2) ולהלן (כד, כב) במתנות עניים "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על כן אנכי מצוך את הדבר הזה", (3) ובפרשת ואתחנן (ה, טו) לענין שמירת שבת "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' אלקיך משם ביד חזקה וזרע נטויה על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת", (4) ובפרשת ראה (טו, טו) גבי הענקה "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלקיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום", שבכולם נתנה התורה טעם הקיום מחמת היות ישראל עבדים במצרים.

ביאור הדבר, שבזכרון שיעבוד מצרים אין הענין לזכור רק הענויים הגדולים והיסורים המרים ועבודת הפרך של "וימררו את חייהם" (שמות א, יד) אלא שגם בהיותנו תחת סבלות מצרים היו הרבה מישראל שקבלו את

4

⑨

1 משתעשעין במגילות המלאים דברי ניחומים
וחיזוק לומר שהקב"ה גואלם (שם פרשה
ה,יח).

6 ולכן בשעה שתזכור השעבוד בארץ מצרים
תזכור ג"כ שהיתה לך גם שם התחזקות שלא
תעזוב בטחונך ותוכל לקבל היסורים באהבה,
על כן מן הדין אנכי מצוך חיובים אלו
שתחזק ידי העניים הבוטחים בהקב"ה ולא
תטה משפט גר יתום ולא תחבול בגד אלמנה,
ותסייעם על ידי קיום מתנות עניים כמו
שהזמין לך הקב"ה פרנסתך במצרים. גם
תשמור את יום השבת כדרך ששמרת במצרים
וינח עבדך ואמתך כמוך שיהיה להם איזה
מנוחה כמו שהיה לך יום מנוחה והתחזקות
בהינתן עבד במצרים. וגם תעניק לו כמו
שהקב"ה העניק לך מביזת מצרים (שהיה שכר
הבטחון בה' עיי"ש בסוטה בשכר תשכבון בין
שפתים זכו ישראל לביזת מצרים).

7 כללו של דבר שיראי האלקים שהיו
במצרים קבלו עול הגלות באהבה והיתה להם
מתיקות מאמונה ובטחון, וזה ענין "זכרת".
ולרמז ענין זה תקנו חכמים בליל פסח
להטביל המרור בחרוסת שהיא זכר לטיט,
ועשייתה אינה מפלפלים ובצלים ומלח וחומץ
ושאר דברים מרים וחריפים המראים על
מרירות וקושי השיעבוד בחומר ובלבנים אלא
מתפוחים ופירות מתוקים, להורות על
המתיקות של אמונה ובטחון שהיתה להם
לישראל במצרים, ומטבילים את ה"וימררו את
חיהם" במתק הקבלה באהבה. ואולי
כשאמרו חז"ל (פסחים קטו:) טעם הטבילה
בחרוסת משום קפא (ארס שבמרור) כוונו גם
לזה.

1 היסורים באהבה ולא אבדו הרגש של בטחון
שהקב"ה לא יעזוב אותם, וגואלם חי, וגם אז
הכירו בהשגחתו וחסדו ית', וכמו שאמרו חז"ל
(סוטה יא:.) בשעה שהולכות לשאוב מים
הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן
ושואבות מחצה מים ומחצה דגים וכו' וכיון
שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה
תחת התפוח שנאמר (שה"ש ח,ה) "תחת
התפוח עוררתיך וגו'" והקב"ה שולח משמי
מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן וכו' ונותן
להם שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש
וכו' וכיון שמכירים בהן מצרים באין להורגן
ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע וכו', ונולדו
ששה בכרס אחד (מדרש תנחומא הובא ברש"י
שמות א,ז), וכהנה וכהנה כמה נסים ונפלאות
שעשה הקב"ה עמנו בעת צרותינו במצרים.
גם זכו אז לשבות ביום השבת על פי בקשת
משה עיי' שמות רבה (פרשה א,כד) ואז היו

③